

Лук'яненко О. В. Освітяни Полтавщини : на межі сільської практики та господарської теорії (1956-1957 рр.) / Олександр Вікторович Лук'яненко / Український селянин : зб. наук праць [за ред. А. Г. Морозова]. – Черкаси : Черкаський національний педагогічний університет імені Б. Хмельницького, 2010. – Вип. 12 – С.65-67.

О. В. Лук'яненко

ОСВІТЯНИ ПОЛТАВЩИНИ: НА МЕЖІ СІЛЬСЬКОЇ ПРАКТИКИ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕОРІЇ (1956-1957 РР.)

Виплекана вправними реформаторами ідеологія СРСР на чолі суспільних сил поставила робітників та селян, проголосивши диктатуру пролетаріату. Однак, реальну владу залишила в руках нової еліти: політичної, яка часом взагалі не була достатньо інтелектуальною та творчою у своїх рішеннях. Питання господарського життя у країні Рад, вийшовши з кола спеціалістів, стають обов'язковими для розуміння всіма та кожним, тому бути обізнаним у проблемах сільськогосподарського сектору означало бути на пряму причетним до головного напрямку розвитку внутрішньої політики держави. Різні соціальні групи багатоманітними шляхами «долучалися до землі»: одні через постійні теоретичні «вливання», інші – безпосередньо працюючи на полях безмежної Батьківщини. Специфічним було місце освітянської еліти УРСР в аграрному розвитку країни соціалізму: з одного боку, прив'язані до стін *alma mater*, вони перебували в орбіті теоретичної обізнаності в питаннях дотичних до питань розведення кукурудзи, з іншого, за волею долі та ЦК, мали найтісніші відносини з колгоспними ланами.

Соціально-економічні та політико-культурні зміни другої половини ХХ століття, відомі як десталінізація, додали власного відтінку аграрним проблемам, що знайшли своє відображення у численних дослідженнях науковців [1]. І, як наслідок, ці зміни здобули нове віддзеркалення у діяльності колективів педагогічних навчальних закладів країни. Показовим у

цьому процес може бути аграрний Полтавський край, вивчати сільськогосподарські принади якого у пост-сталінські часи довелося студентам та викладачам Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. Участь майбутніх педагогів у коловороті колгоспних буднів не є фактом новим та незнайомим: На сторінках обласної преси тих часів набагато легше знайти публікації про чергові рекордні врожаї цукрових буряків, новітні способи розведення худоби, аніж статті про культурне життя регіону. Проблем розвитку сільського господарства у своїх виступах та доповідях торкаються усі публічні політики країни, а гасло «наздогнати та перегнати Америку» стає чи не головним дороговказом багатомільйонного радянського народу. Вихід у світ чергових тематичних «Тез..» Микити Хрущова спонукало до поширення їх положень серед мас та до обов'язкового подальшого обговорення у колективах з внесенням пропозицій партійцями. Тому нам цікаво, яким чином реагував партійний осередок ПДПІ на чергові зміни у «хрущовському» Радянському Союзі.

Ще з часів підготовки до XX з'їзду КПРС проблеми розвитку сільського господарства були гарним маневром для відволікання уваги від проблем політичних перегонів всередині офіційно єдиної та монолітної партії. Підприємства області намагалися стаханівськими темпами виробництва зустріти цю знаменну подію у політичному житті країни. Повсякчасно лунали заклики повторити трудові подвиги по небаченій до того відгодівлі худоби чи виробництву взуття за одну хвилину [2]. Не менш оптимістично були налаштовані і працівники Полтавського педінституту. Партійні збори 19 січня 1956 року не додали нічого нового до картини всезагальної радості та підтримки політики партії. У той час, коли доленосний для усього Союзу XX з'їзд уже стояв коло дверей столиці, проблеми зі сфери ідеології на партійних зборах не зачіпалися взагалі. Однак, ухвала партбюро у черговий раз найголовнішим завданням для працівників освіти (працівників «невиробничої сфери») визначила зміцнення економічної бази побудови соціалізму.

Викладачам та студентам було ввірено втілювати у життя пропозиції Микити Хрущова 1955 року щодо обміну селекційним досвідом з американськими фермерами. Задля цього було покладено в обов'язок «кафедрі ботаніки з весни 1956 року розпочати вирощування гібридного насіння кукурудзи» [3; 4, 339]. Наслідки «ширмування» аграрними питаннями політичних проблем будуть видимі трохи згодом, коли педагоги та студенти разом із широкими масами отримують тимчасову «свободу слова» у найдемократичнішій країні світу і матимуть змогу виловитись з приводу особистого та колективного перенасичення проблемами сільського господарства. Тоді й будуть висловлені зауваження викладачів з приводу того, що студенти забагато часу проводять посеред колгоспних садів, замість опанування безпосередньо педагогічних дисциплін (область не раз дізнавалася через пресу, як близько тисячі комсомольців, студентів Педагогічного інституту, десятків днів працювали в колгоспах області аби «допомогти колгоспам Полтавщини догнати і перегнати США по виробництву м'яса, молока на душу населення» [5]). Студенти ж нагадають, що не задоволені виконуваною ними роллю таких-собі «засобів масової інформації» для населення сільської місцевості, бо деякі з них виступали до 42 разів на квартал перед колгоспниками області [6]. Однак, подібна воля буде нетривкою, бо уже скоро новий культотворець Хрущов, витіснивши слідом за Сталіним інших конкурентів із горішнього політичного світу, вдасться до приготування нового коктейлю під назвою «свідомість пересічного радянського громадянина» за власним рецептом. І у ньому так само щедрою рукою буде відведено значне місце сільському господарству [7].

Знаменний демократичними політичними чистками 1957 рік ознаменувався виходом у світ нових уже згадуваних нами «Тез...» Микити Хрущова.

Так на об'єднаних зборах парторганізації, комсомольської та профспілкової організацій Педінституту 25 квітня 1957 року Микола Різун зачитав «Тези доповіді товариша Хрущова Микити Сергійовича «Про дальше вдосконалення організації керування промисловістю і будівництвом» [8]. Як

раніше сказане Сталіним, заносилося до всіх текстів лекцій, так нині програми озвучені Хрущовим ставали основоположними у використанні в навчальній діяльності. Особливо далекі від прямого господарського життя країни освітяни присвятили обговоренню питання цілі збори. Навіть відсутність компетенції вимагала подати хоча б якусь звітність до вищих партійних органів. Не даремно ж партія «завжди дбає про залучення найширших кіл трудящих до активної державної, політичної діяльності» та «вбирає в себе досвід народних мас, їхню життєву мудрість...» [9; 10]. З рештою, винахідливі освітяни зі сфери промисловості перейшли у сферу сільського господарства, недаремно ж навчального закладу був свій підшефний колгосп у Машівському районі, у якому окрім наукових доповідей та святкових концертів на сільгоспроботах довгі місяці проводили студенти інституту, що часто зривало плани партійної освіти [11]. Так процитований у протоколі «для годиться» завідувач кафедри марксизму-ленінізму Дмитро Степанов не запропонував нічого нового, окрім підтримки своєчасності та вірності постановки партією питання про зосередження керівництва в економічних районах. Натомість доволі цікавими через власний радикалізм були окремі пропозиції його колег. Так, Володимир Костенко, історик за фахом, був переконаний: «Сумську область, яка не має достатньої економіки і складається ніби з частин сусідніх областей, необхідно ліквідувати» [12]. У його баченні майбутня господарсько-адміністративна карта УРСР мала б взагалі складатися з 12 областей. Важко пояснити, чим він мотивував свою пропозицію: історико-етнографічним країни чи економічним районуванням Української республіки, але як варіант, його думки були залишені у протоколі. З рештою, третім виступив студент історико-філологічного факультету Сергій Немчин, який торкнувся проблеми розміщення педагогічних вузів, тогочасне планування будівництва та діяльності яких, на його думку, було нераціональним. Ним було запропоновано звернути увагу на відкриття педагогічних вищих учбових закладів у віддалених

сільськогосподарських районах країни, аби забезпечити усіх бажаючих вищою освітою та подолати кадровий голод у глибокій аграрній провінції.

Варто відмітити, що директор інституту М.Семиволос декількома днями раніше уже озвучив своє бачення господарської проблеми у світлі чергових «Тез...» Хрущова. Виступаючи на пленумі Полтавського обкому, він не вдавався у далекі та чужі йому питання економіки, а поступив доволі мудро. Виступ Семиволоса стосувався питання підготовки кадрів для народного господарства, зокрема, пропозицій употужнити кафедри сільського господарства тощо. Директор ПДП відзначаючи, що Полтава давно стала центром економічного регіону, запропонував партійному керівництву розглянути варіант створення на базі обласного центру відповідного технічного вузу та потужних науково-дослідних інститутів, які б могли забезпечувати область власними кадрами та раціоналізаторськими винаходами [13].

Черговий раз полтавська освітянська еліта виконала партійне доручення. Звичайно, ми з великою долею упевненості можемо говорити про те, що як і раніше, більшість пропозиції закінчила своє життя на папері у підшивках архівних справ, так і не дійшовши до вух високопосадових реформаторів. І, можливо, це було на краще з огляду на реалії: полтавські освітяни більше були людьми теорії, аніж сільськогосподарської практики. Як виявилось трохи згодом, широко розрекламована допомога студентської молоді колгоспникам не приносила своїх позитивних результатів у власному інститутському сільському господарстві. Студентству та їхнім шефам відірватись від теоретизування та здобути практичних навичок господарів не допомагали навіть вперше організована у 1957 році практика у Писарівщанському зоотехнікумі та на інститутській агробіостанції, що змушувало викладача кафедри історії Степана Дінашева сумно констатувати: «Чомусь у всіх людей кролі дають приплід, а в людей науки – здихають» (за рік біологи інституту спромоглися виростити лише 20 тварин) [14].

Список посилань на джерела та літературу

1. Баран В. К. Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи / Володимир Кіндратович Баран. – Львів, 1996; Брегеда М. В. Ставлення селянства Радянської України до курсу на соціальну переорієнтацію економіки держави (1953 рік) / Микола Володимирович Брегеда // Український селянин: Зб. наук. праць / За ред. А. Г. Морозова. – Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2008. – Вип. 11. – С. 142-145; Кудря Т. В. Стан економіки України кінця 50-х – першої половини 60-х років / Т. В. Кудря // Історія України. – 1998. - №11. – С.10-12; Марочко Т. Стан економіки України наприкінці 50-х – на початку 60-х років / Т. Марочко // Історія України. - №17. – С.10-11.
2. Шириться змагання на честь XX з'їзду КПРС і XIX з'їзду КПУ // Зоря Полтавщини. – 7 січня 1956. – №5. – С.2.
3. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО) – Ф. П-251. Первинні партійні організації КП України Октябрського району міста Полтави. – Опис 1. – Спр. 4829. Протоколи засідань партбюро, протоколи партзборів, бланки уплати членських внесків первинної парторганізації Полтавського педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (1956 рік). – арк. 7.
4. Лицом к лицу с Америкой. Рассказ о поездке Н.С. Хрущёва в США. 15-27 сентября 1959 . – М.: Госполитиздат, 1960. – 680 с.
5. ДАПО. – Ф. П-251. Первинні партійні організації КП України Октябрського району міста Полтави – Опис 1. – Спр. 4830. Протоколи засідань партбюро, протоколи партзборів, бланки уплати членських внесків первинної парторганізації Полтавського педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (1957 рік) – арк. 76.
6. ДАПО. – Ф. П-251. – Опис 1. – Спр. 4829. – арк. 41.
7. Промова товариша М. С. Хрущова на нараді працівників сільського господарства Краснодарського краю 8 березня 1957 р. // Зоря Полтавщини. – 12 березня 1957. – №50. – С.1-2.

8. ДАПО. – Ф. П-251. – Опис 1 – Спр. 4830. – арк. 18.
9. Під прапором Ленінізму // Зоря Полтавщини. – 22 квітня 1957. – №80. – С.1.
10. По ленінському шляху – до перемоги комунізму. Доповідь товаришки К.О. Фурцевої на урочистому засіданні в Москві, присвяченому роковинам з дня народження Володимира Ілліча Леніна // Зоря Полтавщини. – 23 квітня 1957. – №81. – С.1-2.
11. ДАПО. – Ф. П-251. – Опис 1. – Спр. 4830. – арк. 81.
12. ДАПО. – Ф. 251. – Опис 1. – Спр. 4830. – арк. 19.
13. Пленум Полтавського обкому // Зоря Полтавщини. – 23 квітня 1957. – №81. – С.3.
14. ДАПО. – Ф. 251. – Опис 1. – Спр. 4830. – арк. 44.